

Inspirativní – pedagogické listy k příběhům 20. století

V listech zájemcům předkládáme další příběhy od 20. do 70. let 20. století, které mohou inspirovat k hledání dalších poznatků a objevování nových souvislostí. Listy slouží i jako podnět pro doptávání se u pamětníků.

Co pro vás znamená SVOBODA?

20. LÉTA

Pan prezident Masaryk

Bylo krásné jaro a mně bylo pět let. Šla jsem s babičkou na procházku do pražské Stromovky natrhat květiny. Už jsem měla pěknou kytíčku pampelišek, kdy jsem si všimla, že na koni přijíždí pan prezident Masaryk. Já se hned k němu rozběhla. Pozdravila jsem ho uctivě a podala mu pampelišky. Jeho štolba seskočil z koně a vyzvedl mne, abych panu prezidentovi dala kytíčku sama. Pampelišky si vzal, poděkoval a pohladil mne po tváři. Zasalutoval a odjel. To mu už tleskali lidé, kteří se k němu také seběhli. A já si několik dnů neumývala tváře, protože mě přece pohladil pan prezident Masaryk.
J. H. / *1927 / stalo se v pražské Stromovce ve 20. letech

- Co vás napadne při vyslovení jména Tomáš Garrigue Masaryk?
- Jaký odkaz nám zanechal první prezident TGM?
- Proč se mu říkalo „Prezident OSVOBODITEL“?

Důležitost rodiny za první republiky

Tatínek byl pro rodinu. Po práci chodil s námi ven. A po večerech se naučil vyřezávat. Vyrobil nám celý pokojíček pro panenky. Ale ne, že by udělal stoleček a židličky, ale zpracovával překližky a vyřezával je jako krajkou. K tomu vyprávěl a my vedle něho seděly a naslouchaly.

Z. M. / *1922 / stalo se v Praze 1926

**Komu mohly patřit
tyto rukavičky a kdo
si je naopak nemohl
dovolit?**

Na Matějskou v podkolenkách

Tatínek, vždycky když přišel z práce a já byla ještě malá holka předškolního věku, nás popadl za ruce a my šli k Matěji. Matějská pouť se konala v únoru, mnohdy mrzlo, ale my se sestrou chtěly jít v podkolenkách. Maminka vždycky říkala: „Hlavně nenastydnete.“

Z. M. / *1922 / stalo se v Praze 1927

Název Matějská pouť je odvozen od kostela svatého Matěje v pražských Dejvicích. Pouť v pravém slova smyslu v dřívějších dobách začínala na dnešním Vítězném náměstí a vedla až k Matějovi. Tato původně náboženská tradice sahá podle historických pramenů až do roku 1595. Ve zmiňovaném příběhu se již objevují doprovodné atrakce, jako byly houpačky, běžné byly již střelnice, později kolotoče. Od roku 1926 se pro velký zájem návštěvníků hlavní část oslav přenesla na Vítězné náměstí.

- Kde se nyní koná Matějská pouť?
 - Jaký měla pouť význam v minulosti a jaký význam poutě vidíte dnes?
 - Chodíte na pouť?
-
-

Světlo

Když mi bylo šest let, tak se u nás poprvé rozsvítilo světlo. Elektrika mi připadala jako zázrak.
M. Š. / *1923 / stalo se v Měníku 1929

- Zkuste najít příběhy o tom, od kdy si lidé začali všímat elektřiny...například ve starověkém Egyptě, nebo v dávných dobách lidé sledovali blesky při bouřích...
 - Co nového přinesl objev elektřiny?
 - Co všechno máte na elektřinu?
 - Umíte si představit hodinu, den, týden bez elektřiny?
-
-
-

**Jaké jsou dnes
nové způsoby výroby
elektřiny oproti
roku 1929?**

To kalné ráno

Do školy, která stála na náměstí, jsem nastoupila 1. 9. 1937 v Rožmitále pod Třemšínem. Dne 14. září zemřel Tomáš G. Masaryk. Pan řídící, který nás prvňáky učil, stál před katedrou a recitoval Seifertovy verše. Ten refrén nám dětem hned utkvěl v paměti: „To kalné ráno, to si pamatuj, mé dítě.“ My jsme stáli, koukali na fotografii na zdi a někdo z nás dokonce plakal.

B. D. / *1931 / stalo se v Rožmitále pod Třemšínem 1937

- Smrt prvního prezidenta předznamenala celosvětový zvrat – válku. Jak válka ovlivnila každodenní život?

Škola po hospodách

Vzpomínám si velmi dobře na válku. Vždyť jsem se narodil ve 33. roce. Nastoupil jsem do krásné nové školy 1. září 1939 a za 14 dní nám ji Němci zabrali. A pak jsme se učili po hospodách a restauracích včetně sobot. Víte, já jsem využíval toho, že jsem byl malý a uměl jsem tak nějak všude proniknout. Nikdo na mě nebral ohledy a já ledacos zaslechl. Uměl jsem se nachomýtnout a pak jsem ty zprávy předával dál. Já neměl strach z Němců, ale víc z našich, kdo věděl, že to dělám.

L. M. / *1933 / stalo se v Plané nad Lužnicí 1939

- Nyní si jistě umíte představit i jiné způsoby vyučování. Které formy výuky by vás bavily?

Ochotnické divadlo za Protektorátu

První vzpomínky na divadlo mám, že jsme byly na jevišti, chovaly panenku a zpívaly jsme jí se sestrou ukolébavky. To bylo moc pěkný. A když nám bylo let víc, tak jsme hrály za Protektorátu operety. Tehdy bylo divadlo a zábavy zakázané, ale ten náš režisér to vždycky dokázal nějak zařídit a my jsme hrát mohly. Prošlo mu to. On byl moc šikovnej člověk, mistr kovář a bezvadnej to byl režisér. Měl ohromný nadání. A protože jsme se sestrou byly dvojčata, tak jsme se střídaly v rolích. Jedna stála na jevišti a druhá napovídala. Vždycky nás režisér tak pěkně připravil, nazkoušeli jsme to všichni s nadšením a v sále pak bylo tak plno, že byli lidi až ven.

J. Z. / *1924 / stalo se v Horažďovicích ve 30. a 40. letech

Ochotníci jsou lidé, kteří se ve svém volném čase věnují divadlu. Zkouší, šijí si kostýmy, vyrábějí rekvizity a následně hrají před publikem. Vše dělají z „ochoty“ bez nároku na výdělek.

- Hrát divadlo umožňovalo svobodně tvořit, hrát a těšit ostatní. Umíte si představit „hrát ochotnický divadlo“? Kdo všechno může být „ochotnický herec“?

**Co dalšího bylo za
protektorátu
zakázáno?**

Děti z pohraničí

Po podpisu Mnichovské dohody k nám na gymnázium přišlo do třídy hodně nových dětí. Ani jsme se tam nemohli vejít. Mezi nimi bylo i mnoho židovských rodin, které postupně později zahynuly v koncentračním táboře.

M. Š. / *1923 / stalo se 1938

V dnešním světě je důležité respektovat každého člověka s dobrým úmyslem. Soudit někoho kvůli náboženskému vyznání, národnosti či barvě pleti, je důsledkem netolerance a lhostejnosti. Po celou dobu trvání světa existují války a pronásledování.

- Jak my sami můžeme přispět k toleranci a respektu mezi lidmi?
-
-

Vysídlení

Vzpomínám si, jak k nám do Kyjova po Mnichovu přišel pár ze Znojma. Český úředník a jeho manželka Němka. Byli vysídlení, a tak zůstali u nás v podkroví. My jsme bydleli v přízemí. Byla jsem jedináček a tatínek byl řídícím na zdejší škole. Ti lidé ze Znojma byli hodní a přežili s námi válku.

J. A. / *1927 / stalo se v Kyjově 1938

- Co znamenala dvě slova: VYSÍDLENÍ a ODSUN? Mohli se v té době lidé svobodně rozhodnout, kde chtějí žít?
-
-

40. LÉTA

Tabulky na psaní

Začala jsem chodit do obecné školy za války. Na psaní jsme dostali tabulky a tvrdší křidu. Ta se nám rozmazávala pod rukama. Ale byl to nejjednodušší způsob, jak se naučit psát, protože nebyl papír ani tužky, všeho bylo za války málo, nebo nic. Měli jsme jednu paní učitelku a pana řídícího jen na povinnou němčinu.

J. K. / *1937 / stalo se v Malšovicích na předměstí Hradce Králové 1943

- Můžete si dnes svobodně vybrat, jaké se chcete učit cizí jazyky?
 - Proč potřebujeme umět jiné řeči?
-

**Musíte odejít ze
svého domova
a vzít si s sebou
jen jeden kufr.
Co si zabalíte?**

Nebudu Hitlerjugend

Vyučil jsem se v Praze roku 1943 v hotelu Zlatá husa díky svému strýci. Tím, že jsem v rodné vesnici odmítl vstoupit do Hitlerjugend a sloužit u sedláka, mi hrozila deportace na nucené práce do Německa. Odchod ke strýci do Prahy mi byl povolen pod podmínkou, že se do Sudet už nikdy nesmím vrátit. Rok po ukončení školy byl hotel zabrán pro Hitlerjugend a děti, které posílaly z Německa na Slovensko, aby je uchránili před nálety na konci války. Zůstal jsem tam na práci, ale hotelovými hosty byli jen němečtí důstojníci a ženy s dětmi.

V. K. / *1926 / stalo se v Praze 1944

- Kdo to byli Hitlerjugend?
 - Napadají vás další organizace sdružující děti v pozdějších letech?
-
-

Díra na slepice

Za války se na venkově každý snažil uživit, něco vypěstovat, chovala se drobná zvířata. Ale všechno se muselo schovávat. Můj otec vykopal velkou díru na zahradě a do ní schoval slepice. Prase schovat nešlo, to jsme neměli. Ale příbuzní ve městě chovali králíky na balkoně.

E. K. / *1937 / dělo se za války ve 40. letech

- Chováte doma zvířátko? Umíte si představit, že byste ho za války museli odevzdat? Jak byste ho schovali, abyste ho uchránili?
-
-

20 dkg

Na potravinové lístky bylo možné koupit měsíčně jen 20 dkg bonbónů. My jsme byly děti, tak jsme je snědly hned. To bylo strašně málo. Kdo nekouřil, mohl směnit kuřácké lístky za jídelní. S lístky se všelijak obchodovalo.

J. V. / *1933 / stalo se ve Veltrusech za války ve 40. letech

- Můžete se dnes svobodně rozhodnout, zda si dáte bonbon nebo čokoládu?
-
-

**Kolik potravin
si dnes koupíte
za 100 korun?**

Poklad v kufříku

Pocházím z Vysočiny. Měli jsme malé hospodářství a chovali jsme prase. Jednou ročně jsme zabíjeli. Díky tomu jsme měli sádlo a přežívali celkem dobře. Já si pamatuji, že těsně před koncem války, to mi bylo jedenáct let, jsem jela s tatínkem do Prahy. Pražským příbuzným jsme vezli maso a sádlo. Vystoupili jsme s tatínkem na „Wilsonáku“. A hned jsme viděli „akcís“, německou kontrolu na nádraží. Příslušníci kontrolovali tašky. Můj tatínek měl odvahu. V dětském kufříčku jsme měli naskládané pruhy vepřového. Jak jsme šli s davem, tak ten můj tatínek mi dal kufříček do ruky a řekl: „Tak běž a za těmi dveřmi za kontrolou na mne počkáš.“ Tak jsme jídlo pronesli. Díky odvaze a rozumu mého táty jsme o ten poklad nepřišli.

V. K. / *1933 / stalo se v Praze na Wilsonově nádraží 1944

Akcís – německá kontrola u příjezdů vlaků, která hlídala pohyb obyvatel a pašování všeho druhu zboží. Wilsonák – pražské nádraží pojmenované po prezidentu Wilsonovi. Za totality se nazývalo Hlavní nádraží.

- Co pro vás znamená ODVAHA?
 - Udělali jste někdy něco, co vyžadovalo velkou ODVAHU?
-
-

Právě jsem se vrátil z Hradu

Byl jsem v tom davu na Václavském náměstí 25. února 1948. Viděl jsem zdálky Klementa Gottwalda. Tehdy pronesl památnou větu: „Právě jsem se vrátil z Hradu.“

B. R. / *1929 / stalo se v Praze 1945–1946

Legendární věta předsedy vlády K. Gottwalda byla vítězným gestem v politické hře o mocenské ovládnutí státu, která vyvrcholila v posledním únorovém týdnu roku 1948. „Právě se vracím z Hradu od prezidenta republiky. Dnes ráno jsem panu prezidentu republiky podal návrh na přijetí demise ministrů, kteří odstoupili 20. února tohoto roku. A současně jsem panu prezidentu navrhl seznam osob, kterými má být vláda doplněna a rekonstruována. Mohu vám sdělit, že pan prezident všechny mé návrhy, přesně tak jak byly podány, přijal...“ pronesl K. Gottwald. Dodal: „Porážka reakce a vítězství pracujícího lidu.“ Komunistická strana Československa dokonala převrat.

50. LÉTA

První propisky

Do školy jsem se moc těšila, hlavně na psaní a kreslení. Seděli jsme ve starých dřevěných lavicích. Zezačátku jsme psali tužkou, potom jsme se učili psát perem s násadkou, kterou jsme namáčeli do inkoustu. Když se na konci 50. let u někoho objevila propiska, tak mu ji všichni záviděli.

M. L. B. / *1946 / stalo se v Říčanech u Prahy

- Čím dnes píšete ve škole? Myslíte, že se to za dalších 50 let změní?
-
-

Soudruhu

Můj vedoucí ve Strojimportu byl skvělý chlap. Vždycky se mne zastal. Nikdy jsem totiž nevstoupila do partaje. Jednou mne předvolali, že neoslovuji kolegy a nadřízené, jak se má. „Víte, jak se správně oslovuje?“ zeptali se mě. Já na to odpověděla: „Vím. Ale mně se lepší líbí pane než soudruhu.“ Tak jsem je utřela. Ale soudruzi si stěžovali. To byly časy.

J. Z. / *1924 / stalo se v Praze v 50. letech

- Oslovení soudruh bylo v podstatě povinné. Když se někdo vzepřel, mohl nést důsledky v podobě nerafinovanějších trestů. Jak dnes oslovujete učitele a jiné autority?

60. LÉTA

Obloha plná letadel

Bylo mi tehdy 22 let. V noci z 20. na 21. srpna jsem sloužila noční. Ve dvě ráno jsem se zadívala na oblohu, když jsem šla venkem. Tolik letadel jsem snad ještě neviděla, rojky letadel, jedno za druhým. Říkala jsem si, že je to zvláštní vojenské cvičení. A pak jsem si k ránu pustila rádio a pochopila jsem, co se děje.

M. L. B. / *1946 / stalo se v Říčanech u Prahy 20.–21. 8. 1968

Výloha

Ráno jsem šla jako obvykle do práce. Musela jsem v osm otevřít obchod. Pracovala jsem v Litvínově v drogerii. Zákazníci mi pak řekli: „Paní vedoucí, přijeli Rusáci.“ Tak jsem na výlohu bílou barvou napsala: „Pryč s okupanty!“ Vydrželo to hezkých pár dnů. Pak si zase lidi začali dávat pozor na jazyk, tak jsem umyla výlohu a prodávalo se dál. Bylo mi dvacet devět let.

J. N. / *1939 / stalo se v Litvínově 21. 8. 1968

Okupace v roce 1968 zmařila rozvolňování – před vpádem „spojeneckých“ vojsk ožila společnost, kvetla kultura, byla cítit svoboda. Najednou přijely tanky a během dvou let zesílila železná opona, cenzura a nastaly prověrky, tvrdá doba normalizace.

- Jak byste charakterizovali nesvobodu slova?
- Našli byste nějakou souvislost s dnešním světem?

**Vojska kterých
zemí vpadly
na území ČSR
v roce 1968?**

70. LÉTA

První máj

Na prvního máje jsme se vždy museli shromáždit před podnikem. Následně jsme jako kolektiv vyrazili do průvodu. To se ještě chodilo po Václaváku, později po Letné. Mávátka jsme držet nemuseli. Každoročně nás zkontrolovali, kdo přišel a kdo chybí. Ale pak už nekontrolovali, kdo během průvodu odešel. My jsme z toho měli legraci, protože jsme si popovídali s kolegy, na co v práci prostě nebyl normálně čas.

E. P. / *1929 / zažila v Praze od 70. let

- Mávátka...tušíte, k čemu sloužila?
- Proč byl kladený takový důraz na oslavy zrovna 1. května?

Více příběhů najdete buď v audioknize ke stažení zde:

<https://www.vivala.cz/alba/225818/fysioart-svoboda-nesvoboda>

Nebo přímo v knize 222 a 2 příběhy 20. století.

Co znamená,
když někdo
„švejkuje“?

Víte odkdy
se přestaly
používat
psací stroje?

V jakých zemích
světa se i dnes
vyskytuje
novinářská
cenzura?